

Presidenttifoorumi 17.2.2010

Sisäasiainministeri Anne Holmlund

”Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa lähisuhdeväkivaltaan”

Arvoisa Tasavallan presidentti, arvoiset kuulijat,

Lähisuhdeväkivalta on laaja käsite. Lähisuhdeväkivallalla, perheväkivallalla tai läheisväkivallalla on suppeassa merkityksessä tarkoitettu puolisoon, avopuolisoon tai muuhun seurustelukumppaniin kohdistuvaa väkivaltaa. Laajemmin sillä tarkoitetaan myös muihin perheenjäseniin kuten lapsiin, tai lasten omiin vanhempiinsa kohdistamaa väkivaltaa.

Poliisin mahdollisuudet yksinään vaikuttaa lähisuhdeväkivaltaan ovat rajalliset. Väkivallan vähentämiseksi ja sen ennalta ehkäisemiseksi tarvitaan monia toimenpiteitä ja laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä eri viranomaisten sekä järjestöjen välillä. Tarvitsemme myös tutkittua ja analysoitua tietoa, jotta pystymme kohdentamaan toimenpiteet mahdollisimman tehokkaalla tavalla.

Valtioneuvoston vahvistamaan sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisältyy monia väkivallan vähentämiseen tähtääviä toimenpiteitä, joista yksi kokonaisuus on paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen. Vuoden alussa toimintansa aloittaneet aluehallintovirastot asettavat tavoitteet alueillaan sisäisen turvallisuuden ja turvallisuussuunnittelun edistämiseksi.

Paikallistasolla turvallisuussuunnittelu on hyvä keino yhdistää voimavaroja ja eri toimijoiden osaamista väkivallan vähentämiseksi. Selvittämällä paikallisia turvallisuusongelmia ja yhdistämällä eri lähteistä koottua tietoa saadaan paremmin esille piilossa olevaa väkivaltaa, kuten perhe- ja lähisuhde-

väkivaltaa sekä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Turvallisuussuunnitelmien tekemisessä on tärkeää ottaa huomioon myös lähisuhdeväkivallan erityispiirteet.

Ennalta estävä toiminta ja varhainen puuttuminen ovat ratkaisevan tärkeitä askeleita väkivallan vähentämisen tiellä. Poliisin ennalta estävää toimintaa ovat turvallisuussuunnitteluun osallistumisen lisäksi mm. sidosryhmäyhteistyö, lähipoliisitoiminta sekä poliisin ja kuntien sosiaalityön yhteistoiminta. Poliisi suunnittelee ja toteuttaa ennalta ehkäiseviä toimia sekä varhaista puuttumista yhdessä muiden toimijoiden, erityisesti sosiaali- ja terveystoimijoiden kanssa.

Lähipoliisitoiminnalla kyetään aluetuntemuksen avulla vaikuttamaan perinteisen valvonnan lisäksi myös potentiaalisiin rikoksentekijöihin sekä rikostilaisuuksiin. Lähipoliisitoiminta antaa hyvät mahdollisuudet toimia turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa.

Poliisin ennaltaehkäisevää työtä tehdään myös koulujen kanssa. Koulujen omien nimikkopoliisien avulla poliisityö saa kasvot ja kynnykset madaltuu puolin ja toisin.

Sosiaalinen media luo uusia mahdollisuuksia myös poliisille sekä rikosten paljastamiseen, mutta myös ennalta ehkäisyyn. Poliisin läsnäoloon internetmaailmassa on panostettu viime vuosina. Omalla nimellään verkon suosituilla sivustoilla näkyvät nettipoliisit ovat valmiita auttamaan kaikissa nuoria askarruttavissa kysymyksissä, myös väkivallan torjunnassa. Suoraa yhteydenottoa viranomaisiin pelkäävä uhri voi saada apua verkossa poliisilta myös nimettömänä.

Valitettavasti tänä päivänä on yleistä myös ikääntyneiden kohtaama lähisuhdeväkivalta. Tällaisesta väkivallasta saatetaan helposti vaieta, sillä uhri voi kokea tilanteen häpeällisenä. Kaikki tapaukset on kuitenkin syytä toimittaa poliisin tietoon. Ikääntynyttä uhria ei saa jättää yksin pelkonsa kanssa.

Suomi on huomattavasti monikulttuurisempi kuin parikymmentä vuotta sitten. Työn, opiskelun, avioliiton tai turvapaikan kautta Suomeen saapuneiden määrä on lisääntynyt ja lisääntynee myös jatkossa. Eri kulttuureissa suhtautuminen väkivaltaan saattaa poiketa suomalaisesta käsityksestä. Näkemys naisen asemasta ja oikeuksista voi jo lähtökohdiltaan olla täysin erilainen. Eristäytyminen muusta yhteiskunnasta sekä kielitaidon puute vaikeuttavat usein etenkin naisuhrien asemaa. Omia oikeuksia ei ehkä tunneta, saatetaan pelätä maassa oleskelun päättymistä tai väkivallan uhkaa muiden sukulaisten taholta. Tekijä voi olla maahanmuuttaja mutta yhtä hyvin myös suomalainen puoliso.

Väkivallan torjuntaa ja ennaltaehkäisyä tehostaa poliisin tiivis yhteistyö maahanmuuttajayhteisöjen kanssa. Suomalaiseen oikeusjärjestelmään kuuluu se, ettei kulttuurin varjolla sallita lainsäädännön tai ihmisoikeuksien vastaisia tekoja vaan tilanteisiin puututaan kansallisuudesta ja kulttuuritaustasta riippumatta.

Poliisi kirjaa perheväkivallasta kertovia tilastomerkinnän aiheuttavia rikosilmoituksia aiempaa enemmän. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksesta ilmenee, että poliisin tietoon tulleet saman ruokakunnan piirissä tapahtuneet lievät pahoinpitelyt ja pahoinpitelyt ovat lisääntyneet viimeisen 12 vuoden aikana.

Tämä ei silti tarkoita, että naisiin kohdistuva väkivalta olisi lisääntynyt, sillä kansallisissa uhritutkimuksissa ja naisuhritutkimuksissa ei ole havaittu vastaavaa nousua. Vuosina 1997 ja 2005 toteutettiin erillinen naisuhritutkimus¹, jonka rahoittamiseen poliisikin osallistui. Tutkimustulokset osoittivat, että merkittävää muutosta naisten kokeman väkivallan laajuudessa ei ole tapahtunut.

Naisiin kohdistuvan väkivallan tilastollinen kasvu johtunee osittain poliisin tehostuneesta toiminnasta sekä uhrien ilmoitusalttiuden lisääntymisestä. Poliisi on kehittänyt omaa koulutustaan ja toimintaansa naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelemiseksi ja ehkäisemiseksi sekä toimintavalmiuksiaan kotihälytystilanteissa ja esitutkinnassa.

Uhritutkimusten ja poliisin tilastojen mukaan myös miehet joutuvat väkivallan kohteeksi parisuhteessa. Miehiin kohdistuu kuitenkin merkittävästi vähemmän kuolemaan johtavaa väkivaltaa. Sen sijaan törkeissä pahoinpitelyissä miesuhrien määrä on verraten suuri. Yhteiskunnan tasa-arvoistumisen myötä myös tällä saralla naiset ja miesten toimintatavat ovat lähestyneet toisiaan. Tähän asiakokonaisuuteen liittyy olennaisesti myös naisten alkoholinkäytön ja humalahakuisen juomisen lisääntyminen.

Poliisin keinot vaikuttaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen ovat rajalliset. Perheväkivalta on suurelta osaltaan piilorikollisuutta, joka ei lisääntyneestä ilmoitusalttiudesta huolimatta aina tule poliisin tietoon. Perheväkivaltaan liittyvillä kotihälytystehtävillä poliisi voi rauhoitella tilannetta ja viedä tarvittaessa tekijän poliisin tiloihin rauhoittumaan. Jos tekijän käyttäytyminen ei muutu, sama tilanne saattaa toistua aina uudelleen.

¹ Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006.

Kaikki perheväkivaltaan liittyvät kotihälytykset eivät johda rikosilmoituksiin. Lievän pahoinpitelyn tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttävät teot ovat asianomistajarikoksia. Näissä tapauksissa poliisi ei voi tutkia asiaa jos asianomistaja eli uhri ei sitä vaadi. Uhri voi olla haluton viemään asiaa eteenpäin, koska se saattaa vaikeuttaa hänen omaa asemaansa entisestään. Oikeusministeriön asettama työryhmä on antanut mietintönsä tiettyjen läheissuhteissa tapahtuvien lievien pahoinpitelyrikosten tunnusmerkistön muuttamisesta pahoinpitelyrikoksiksi, jolloin ne muuttuisivat virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Poliisi on osallistunut valmisteluun ja pitää ehdotettuja muutoksia perusteltuina. Esitys on parhaillaan jatkovalmistelussa.

Parhaillaan on myös valmisteilla väkivallan uhkaa arvioivan riskinarviointi-työkalun käyttöönotto. Asiaa on valmisteltu ministeriöiden välisenä yhteistyönä ja työkalua kokeillaan parhaillaan kolmella poliisilaitoksella yhteistyössä muiden paikallisten viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Työvälineen avulla arvioidaan riskin vakavuusastetta tilanteessa, jossa henkilöä on uhattu väkivallalla. Työväline auttaa viranomaisia toimimaan oikea-aikaisesti ja oikein valituilla toimenpiteillä esimerkiksi perheväkivalta-tilanteissa, joissa väkivallalla uhkailu on jatkunut jo pidempään..

Perheväkivallan ehkäisyssä poliisin tuottamaa tietoa kotihälytyksistä ja niiden syistä sekä rikosilmoituksista saatavaa analyysitietoa käytetään poliisin kenttätoiminnan suuntaamiseksi ja parantamiseksi. Tietojen analysointi edellyttää tarkkojen ja huolellisten peruskirjausten sekä luokittelujen käyttämistä.

Akuutissa perheväkivaltilanteessa poliisin tulee kiinnittää huomiota erityisesti uhrin ja paikalla olevien lasten asemaan. Tietojen välittäminen

sosiaaliviranomaisille ja uhrin tukeminen ja neuvominen apua antavien tahojen piiriin on tärkeää. Väkivallan vähentäminen ei onnistu, mikäli väkivallan tekijöihin ei pystytä vaikuttamaan. Tekijä pyritään ohjaamaan väkivallan katkaisua tukevien hoitotoimenpiteiden piiriin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Poliisi tekee tiivistä yhteistyötä mm. Jussi-työn ja Rikosuhripäivystyksen kanssa.

Jos esitutkinta aloitetaan, poliisi pyrkii suorittamaan sen nopeasti yhteistyössä syyttäjän kanssa. Tutkinnassa korostuu asianmukaisten pakkokeinojen käyttö, esimerkiksi pidättämisen tai väliaikaisen lähestymiskiellon hakeminen, joilla tekijä saadaan joksikin aikaa pois uhrin läheltä. On syytä muistaa, että väkivallan uhka ei tästä huolimatta lopu. Viranomaisten ja eri järjestöjen yhteistyö on tärkeää, jotta sekä tekijä että uhri osataan ohjata oikeanlaisen avun piiriin.

Useissa poliisilaitoksissa perheväkivaltarikokset tutkitaan keskitetysti vaativan rikostutkinnan yksiköissä, joka mahdollistaa juttujen tehokkaan seurannan. Lähes kaikilla poliisilaitoksilla työskentelee lisäksi sosiaalityöntekijä, jolta poliisi voi saada nopeasti perhettä koskevia tietoja ja välittää puolestaan perhettä koskevat tiedot nopeasti sosiaaliviranomaisille.

Esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista lähestymiskielto on tehokas väline uhrin suojaamiseksi. Erityisesti perheen sisäinen lähestymiskielto, jossa tekijä häädetään asunnostaan, on tehokas tapa, mutta edellyttää ennalta sovittuja käytäntöjä muiden viranomaisten kanssa.

Poliisin mahdollisuudet valvoa lähestymiskieltoja ovat rajalliset. Kiellon rikkominen tulee poliisin tietoon vain, jos uhri ilmoittaa siitä. Uhri voi myös

halutessaan olla tekemisissä lähestymiskieltoon määrätyn kanssa, mikä saattaa mutkistaa tilannetta ja aiheuttaa kiellon rikkomisia.

Poliisiammattikorkeakoulu huolehtii siitä, että poliisit oppivat jo peruskoulutuksen aikana tunnistamaan lähisuhdeväkivallan ja kykenevät turvaamaan esitutinnan edellyttämät toimenpiteet. Poliisihallitus ja Poliisiammattikorkeakoulu järjestävät vuosittain myös täydennyskoulutusta eri yhteistyötahojen kanssa, jotta poliisilla olisi entistä paremmat valmiudet tunnistaa lähisuhdeväkivallan erityispiirteitä ja jotta poliisin sekä muiden väkivaltatyötä tekevien yhteistyötahojen toiminta tukisi toisiaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Poliisi osallistuu myös yhteistyötahojen tarjoamiin koulutuksiin, joista esimerkkinä vuonna 2010 Raiskauskriisikeskus Tukinaisen toteuttama ”Sensitiivisyyskoulutus juridiikan ammattilaisille”.

Lähisuhdeväkivalta ei onneksi enää ole tabu, vaan siitä uskalletaan puhua ja myös hakea apua. Väkivalta ei katoa vaikenemalla vaan päinvastoin pahenee ja raaistuu. Kotona opittu väkivaltainen käytös usein myös periytyy seuraavalle polvelle. On syytä myös muistaa, että väkivalta on usein myös henkistä. Mustelmat ja haavat näkyvät, mutta itsetunnon kolhut ja sielun repaleet ovat paljon vaikeammin havaittavia.

Sisäasiainministeriö ja poliisi haluavat olla aktiivisena toimijana lähisuhdeväkivallan vähentämistyössä. Tämä teema koskettaa laajasti suomalaisia ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan vähentäminen on aivan keskeistä ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Pidän tätä tilaisuutta erittäin tarpeellisena yhteiskunnallisen arvokeskustelun kannalta.